

Franciaországi honfitársaink magyarsága

A kolónia kialakulása, alaphangulata és főbb gondolati vágányai.

Hozzávetőleges számítás szerint 1921-ben alig lehetett százegynéhány magyarnál több Franciaországban. Két évvel később magában Párizsban 10,000 dolgozik, a húszas évek vége felé pedig már 40,000-nél is több. Ugyanekkor franciaországi létszámuk 70—80 ezer közt ingadozik.¹ Honnan e rohamos emelkedés és miért alakult itt ki ilyen nagy magyar kolónia?

Amennyire az összefüggéseket ma láthatjuk, e franciaországi nagy magyar telep képződését közép-európai és speciális franciaországi körülmények idézték elő.

A középeurópai tényezők sorában mindennek előtt a trianoni szerződésre kell rámutatnunk, amely az új határon innen csakúgy mint túl a magyarok ezreit juttatta koldusbotra. Az első raj, a vállalkozóbb szelleműek raja, ezekből alakult, akik rögtön a békeszerződések után felkerekedtek s biztatóbb tájakra igyekeztek. Azok a tönkrement existenciák pedig, akik az első vihart még kiállták, röviddel utóbb maguk is vándorbotra kényszerültek. A kivándorlók létszámát ezúttal főként az elszakított területek magyarsága gyarapította, mert az utód-

¹ A franciaországi magyarok létszámának legpontosabb összeállítása vitéz Nagy Ivántól, e kötetben.

államok türelmetlen kisebbségi politikája tömegesen űzte ki őket évszázados otthonukból. Egy újabb jóval kisebb csoport azokból a csonkaországiakból verődött össze, akik az egyetemi hallgatók arányosságáról szóló törvénybe, az u. n. numerus clausus-ba bele nem nyugodva főiskolai tanulmányokat óhajtottak végezni. A legkisebb, de legnagyobb átütő erejű menet az emigránsokból alakult, akik a bécsi táborhely feloszlásával, 1923—1924-ben ugyancsak útrakészen álltak.¹

A régi Magyarország területéről így kiszorult honfitársaink a szélrózsa minden irányában igyekeztek szerencsét próbálni. Legtömegesebben azonban Franciaország felé indultak. E világháborúban győztes államban ugyanis az újjáépítő munka során hiányzott az az egymilliót meghaladó munkáskéz, amely a háború áldozatává lett. S mivel a frank elértéktelenedése a nagy hausse-t csak növelte, az idegen munkás itt szívesen látott vendég volt. E francia viszonyok a kontinensen gyorsan közismertté váltak s Amerika zárt kapuit döngető munkástömegek figyelme egyszerre Franciaország felé irányult. Miként tehát a lengyel, olasz és orosz tömegek, akként a kimozdított magyarok rajai is Párizs felé igyekeztek.

Nem tartozott szervesen a kolóniához, főleg a húszas években, az a mintegy kétszáz-kétszázötven magyar nemzetiségű főiskolás, akik legnagyobb része csupán kulturális továbbképzés avagy a francia nyelv elsajátítása céljából jött Franciaországba s egy-két év múlva legkésőbb visszatért hazájába. Utóbbi időben azonban, főként a hazai bankzárlat és a velejáró pénzáttalási nehézségek következtében ezek is mind nagyobb és nagyobb mértékben kénytelenek tanulmányaik folyamán munkával föntartani életüket. E változott viszonyok közt a magyar

¹ Az emigránsok mozgására vonatkozólag Mályusz Elemér munkáját használom, *Sturm auf Ungarn. Volkskommisäre und Genossen im Auslande*, München, Süd-Ost Verlag, A. Dresler, 1931.

diákság e vendégszereplő rétege is szorosabban kapcsolódik a kolónia életéhez, annak szerves tagja, ha külön szint képvisel is.

Ismerve a kolónia eredetét, könnyű most már belátnunk, hogy ez a húszas évek elején összegyűlt mintegy 80,000 főt számláló magyar népesség, a diákság, vagy pontosabban az intellektuális foglalkozásúak és a „beérkezettek“ kivételével, elégedetlen, gyakran önmagával is meghasonlott, tanácstalan, új egzisztenciát kezdő elemekből állott. E sorsüldözöttek számára az otthon rossz emléket, az új haza pedig minden jót jelentett.¹ Ez az elkeseredéssel színezett lelki alaphangulat hosszú évekre elhatározó befolyást gyakorolt a kolónia érzelmi világára s hatóerejével többé-kevésbé még ma is számolnunk kell.

Ebben a tarka érzelmi világban a kolónia megszervezésével párhuzamosan kezd egységes szín kialakulni. Az első időkben az öntudatosodás irányát szinte kizárólag az emigránsoknak az a kis intellektuális csoportja szabta meg, amely a bécsi tábor hely feloslása után Parisba került. Mivel az emigráció akkor már elvesztette számbeli erejét, Parisba jött nem éppen legtehetségesebbjei, akárcsak az Egyesült Államokban, úgy óhajtották erőiket növelni, hogy a kéznél levő tájékozatlan, új helyzetüket még fel nem ismerő és lelkileg elégedetlen magyar tömegeket saját céljaikra megszervezik. Ez az egyéni érdekeket szolgáló szervezkedés elsősorban a fővárosra korlátozódott s kezdetben az Emberi Jogokat Védő Liga magyar alosztályának megteremtésében jutott kifejezésre. Idők folytán e forradalmi hagyományokat és lelkiállapotot őrző kimondottan politikai alakulat mellett azonos ideológiával, de jórészt szociális és kulturális célzattal szelídebb egyesületek is jöttek létre, mint amilyenek az Ady-Kör, a Horizont-Klub, az Omnium Társaskör és a Transylvania Kölcsönösen Segélyző Egyesület. E társas körökkel

¹ V. ö. Molnár Sándor *Magyar sors francia földön*, Paris, é. n., Párisi Magyar Akadémia. 118. 1.

párhuzamosan több újságalapítás is történt, mint a rövidéletű „Párisi Újság“ (1923), a „Párisi Munkás“ (1924), utóbb a „Szikra“, „Párisi Futár“, „Párisi Hírlap“ és mások.¹

Ez a szervezet, bármilyen embrionális állapotban volt is, teljesen kezében tartotta a franciaországi magyar kolónia akkori lelkiismeretét.

E darázsfészekben azonban rövid egy-két esztendő is változást hozott. A várt és számtalanszor bejelentett magyarországi felfordulás Bethlen István erőskezü kormányzata alatt be nem következvén, az üres politikai ígéretek hovatovább elégteleneknek bizonyultak. A nyolekvanezer főt számláló gyámtalan kolóniának, amely a francia nyelvet csak fogyatékosan beszélte, orvos, iskola, jogi védelem, egy-két vigasztaló szó is kellett, nem részletezve az ugyancsak jelentkező vágyat a magyar kultúra alkotásai után.

1925-ben tehát elérkezettnek látszott az idő arra, hogy a megváltozott lelkiállapotot felismerő egyelőre maroknyi magyar csoport, a beérkezettek, a tisztviselők és a nem-bécsi intellektuelek csoportja, nemzeti érzéstől áthatva szembeforduljon az elsősorban egyéni érdekeket hajhászó emigránsokkal és szellemi utódaikkal. Ezek a vezetők, a munkások és dolgozók igazi érdekeit fontosabbnak jelentve ki, a kolónia egészségügyi, jogügyi, munkaügyi érdekeinek védelmére keltek s azok kulturális vágyaival is számot vetettek. Ez az új, nemcsak demokratikus köpönyegbe bujtatott, hanem valóban demokratikus és szociális gondolat a Párisi Magyar Szövetség megalakulásával az említett 1925. évben jutott először kifejezésre. 1928-ban e cél érdekében külön Magyar Ház is épült s röviddel utóbb a Párisi

¹ A párisi magyar újságokra és azok szellemére vonatkozólag I. Gyáni Sándor közölt cikkét. A külföldi magyar sajtóról összefoglalólag szólok az *Histoire de la Pesse hongroise* c. cikkemben, mely a Bulletin of the international Committee of Historical Sciences 1935. évi folyamában (No. 28) jelent meg.

Magyar Szövetség, most már mint a franciaországi magyar egyesületek szindikátusa, Franciaországi Magyar Szövetség néven az egész országra kiterjesztette üdvös és gyámolító munkásságát. E szövetség kitartó munkájának eredményeképpen ma már egész hálózata van a Magyar Ház szellemében működő egyesületeknek, amelyek egyike a Párisi Magyar Diákegyesület is.

A kolónia szellemi kibontakozását 1925-től kezdve tehát két központból irányítják: az időben előbb létrejött s magukat „független“-nek nevező egyesületekből és a hivatalos körökkel is kapcsolatot tartó Franciaországi Magyar Szövetségből.

Ma, évekkel a megalakulás után, mint látni fogjuk, a „független“ és a „hivatalos“ kolónia érdeellentétei még mindig fennállnak. Mielőtt azonban rátérünk azoknak a mozzanatoknak a vizsgálatára, amelyek a kolóniát két külön táborra osztják, lássuk azokat a vonásokat, amelyek a franciaországi összmagyarság arculatán a hovatarozásra való tekintet nélkül egyformán felismerhetők és amelyek a külföldi magyarok franciaországi csoportjának egyéni, hazai honfitársaikétől is elütő jellegzetességet adnak.

A kolónia arculatát vizsgálva, három ilyen jellegzetes vonást fedezhetünk fel: 1. bizonyos hajlamot a racionális síkon való gondolkodásra, 2. „okcidentális“-nak nevezhető magyar történetiszemléletet és végül 3. a konkrét magyar problémákkal szemben mutatkozó bizonyos türelmetlenséget, azaz radikalizmust. E három sajátos vonás mindegyike kapcsolatban áll az idegen környezettel.

1. A hazainál racionálisabb formákban való gondolkozás abban jut kifejezésre, hogy a franciaországi, de különösen a párizsi magyar, talán éppen a világos szerkezetű francia nyelv hatása alatt, igyekszik mondanivalóját, azaz lelkivilágát jobban fogalmi sémákba szorítani és így fokozottabban öntudatos életet élni. Az „eszmélések városában“ élő magyar véleményének rendesen van bizonyos okokkal is fokozottabb mértékben indokolt alapja. Ezért a franciaországi magyar

meggyőződésesebb, mint az otthoni. Számára minden érzés és gondolat — minthogy öntudatosabb — aktívabb és fájóbb.

Ez az öntudatosabb, szellemibb síkon folytatott lelki élet felé való törekvés szinte kényszerítő erővel jelentkezik és indítja meg a problémafájást az alig párhónapos párizsi magyarokban is. Az idejövő magyar ugyanis azonnal „szembetalálja magát a problémák özönével“,¹ amelyeket meg kell valahogyan oldania, ha nem akar örökös lelki bizonytalanságban maradni. Ezért olvashatjuk például a *Le Danube*-ben is ezt a jellemző mondatot: „Nous autres Hongrois, nous sommes obliges de nous demander ce que nous voulons.“²

2. Ez a mindjobban szellemi síkra terelődő és a misztikától elhajló élet a „mik vagyunk“ és a „mit akarunk“ kérdéseket hamarosan felveti. Ebben az ajakra tóduló mondatban nem kisebb dolog rejtezik, mint a kolónia központi problémája: a magyarság egyeteméhez való viszony nehéz kérdése. Az erre adott válasz mélyén, mint racionális alapépítményt a hazai történet okcidentális értelmezését találjuk meg. E történetfelfogás döntő befolyását előre is hangsúlyozzuk.³

¹ Az idézet Kovács József közölt cikkéből való. Érti ezt a racionális sík felé való elhajlást Dubrawszky is s azért mondja: „A fizikai távolság nagyobb perspektívájában tisztábban látszik előttünk a magyar baj.“ 1935 évi *Márciusi Beszédének* kéziratából.

² A *Le Danube* havonként megjelenő francia nyelvű lap, Kemény Árpád szerkeszti; az idézetet az 1935 februári számból vettük. — A „Kritikus“ néven szereplő író cikkében olvassuk az alábbi jellegzetes sorokat: „Egyéniségünk egyre értelmibb, akár akarjuk, akár nem, útjaink egyre nyíltabbak, látomásaink egyre világosabbak, az intuición egyre körvonalazottabb. *Értelmi* egyéniségünk egyre hatalmasabb úr, mindenható az izmok és idegek fölött.“ *Egy új magyar költő*, Paris, 1927 a Párisi Magyar Akadémia 1. sz. Tanulmánykötete.

³ Az okcidentális vagy nyugatos történet szemlélet hibájába hazai történészeink is gyakran beleesnek. Legutóbb mutattam rá egy kiáltó példára Genthon István

A franciaországi magyar oly „történeti tájegységre“, région historique-re került, amelynek fejlődési ritmusa egy fázissal megelőzi a közép- és kelet-európai táj ritmusát. Minthogy azonban az idekerült magyar ezt a fázisbeli különbséget nem veszi észre s minthogy továbbá Közép-és Kelet-Európa fejlődésbeli eredetiségét, sajátos értékeit — részben talán maguknak a magyar historikusoknak mulasztásai folytári — nem ismeri kellőleg, öntudatlanul is azt véli, hogy saját hazájának is Nyugattal azonos struktúrájú történettel kell rendelkeznie. A Nyugatra vetődött magyar tehát értékmérőjét, mint Ady Endre annakidején, a francia viszonyokban találja meg. Ezzel az értékmérővel aztán sok ócsárolni valót talál a hazai történelemben, színtelennek látja magyar mivoltát, s nem egyszer egész nemzeti érzésvilága valósággal felborul.

Ezt az okcidentális történetfilozófiát, amely második közös vonása az egész franciaországi magyar kolóniának, végigkövethetjük a magyar történet egészében. A rövidség kedvéért azonban szorítkozunk csupán általánosító kijelentésekre. Bölöni új könyvében¹ Magyarországot „elmaradt“ országnak mondja s Ady Endrével, lelkivezetőjével, örökösen Kelet-Nyugat közt hintázó, se ide, se oda nem tartozó „Kompországna“ nevezi. Diner-Dénes, Jászi Oszkárék másik kebelbarátja, szintén többízben megállapítja, hogy Magyarország „elmaradt“ ország.² A hivatalos kolónia képviselői ugyanígy filozofálnak, azzal a különbséggel, hogy az „elmaradt“ jelző helyett inkább a „lassú“ kifejezést használják. Nagyon jellemzően beszél például Dubrawszky, aki a negyvennyolcas márciust „a magyar élet és halál mementója-

könyvével kapcsolatban: Baráth Tibor, *A történeti képkutatás kialakulása, jelen állása és magyar feladatai*, Paris, 1935, Magyar Tanulmányi Központ, 42 1.

¹ Bölöni György, *Az igazi Ady*, Paris, 1935, Atelier de Paris.

² Joseph Diner-Dénes, *La Hongrie. Oligarchie, Nation, Peuple*; Paris, 1927, Marcel Rivière.

„...egy keserű szemrehányás a felé a nyolcvanhét esztendő felé, amely bennünket az első, az igazi márciustól elválaszt. Mert ebben a nyolcvanhét esztendőben — állapítja meg — csak sánta, bizonytalan lépésekkel igyekezett fejlődni a magyarság a márciusi ideálok felé.“¹

3. Lelke mélyén ez az okcidentális történet-szemléletű és racionális gondolkodású magyar a konzervatív-reformer politikával nehezen érthet egyet. Hogy a magyarság fennmaradjon és boldogabb órákat élhessen odalent a Duna völgyében, ahhoz a franciaországi magyarok szerint sürgős és mélyreható változás volna szükséges: a „késés“ behozatala, illetőleg a „lassúság“ megszüntetése a két eltérő formula szerint. Innen van a Franciaországból néző magyar bizonyos fokú türelmetlensége és árnyalatokban gazdag radikalizmusa.²

Rendkívül találóan fejezi ezt a nyugati környezet által életrévített lelki metamorfózist Kovács József, aki széleskörű vizsgálat alapján állapítja meg a franciaországi magyarság egyetemére is érvényes igazságot: „A több-kevesebb ellenzékiességgel megáldott vagy megvert magyar diák idekint egyre radikálisabb húrokat penget az otthoni viszonyokat ille-

¹ Dubrawszky Róbert *Márciusi Beszéde* a Magyar Házban, Paris, 1935. Kézirat.

² A másütemű történeti tájról Nyugatra került ember-típus lelki alkatára nagyon jellemző fényt vet az a tény, hogy az ő soraikból kerül ki a legtöbb forradalmár és újjító. Innen van — egy más szemszögből nézve a dolgot —, hogy az összes jelentősebb közép- és keleteurópai forradalmi megmozdulások valaminő szállal kapcsolódnak Franciaországhoz is. Ennek a filozófiai-történeti kérdésnek megvizsgálása rendkívül fontos volna, főleg ma, amikor végre már tisztán látja minden józan gondolkodó, hogy a magyarságnak saját lelki formáinak megfelelő kultúrára van szüksége, lévén erős nemzeti egyénisége. E tényre legutóbb gróf Teleki Pál mutatott rá a Magyar Nemzeti Diákszövetségben, mondván, hogy „a különböző külföldi hatásokkal szemben, amilyen a fascismus és hitlerizmus, az a főfeladatunk, hogy saját lelkiségünknek megfelelő életformákat teremtsünk“.

tőleg. Ha otthon elegendőnek ítélte ezt a lassú fejlődést, amely megvan az ország politikai, társadalmi és szociális életében, idekint egyre hangosabb hirdetője lesz a gyors fejlődés szükségességének s egyre hangosabban ad kifejezést meg nem elégedésének az otthoni állapotok felett.“

Összefoglalóig megállapíthatjuk tehát, hogy *racionalizáció, erősebb vagy gyöngébb színezetű okcidentális történetiszemlélet és politikai radikalizmus azok a mozzanatok, amelyek franciaországi honfitársaink lelki diszpozícióit megszabják s amelyek a hazai magyarság nemzeti eszméjétől eltérő, sőt néha forradalmi régiókban járó új magyar világnézetben jutnak kifejezésre.*

A független kolónia.

A „független“ kolóniába való tartozás kritériuma, mint jeleztük, elsősorban az, hogy a szóbanforgó egyén vagy egyesület a hivatalos Magyarországgal lehetőleg nem tart fenn kapcsolatokat.

A független kolónia vezetői ugyanis jórészen olyan magyarok, akik nem valami mélyen gyökereznek a magyar talajban, a magyar nemzetiségben. Sok közöttük az idegen eredetű, főként a zsidó. S ha Ady Endrénket, a fajmagyart tűzik is zászlójukra,¹ bennük nem úgy sajog magyar létük, mint a nagy költőben sajgott. Nincsenek ők „otthon“ a hepehupás vén Szilágyban, ott testileg is, lelkileg is idegenek. Számukra Ady csupán egy forradalmi ideológia költője.² Idegenek ezek a „magyarok“ itt, a Szajna partján is. Szerelmesek a „Fény városába“, de csak mint „vendégek“, s e szónak itt súlyos az értelme. „Idefűz bennünket — írják — szinte megmagyarázhatatlan intuitív szimpátiánk. Talán mert idemenekültek száz esztendőök óta Európa gúzsbakötött országainak

¹ Paris tőszomszédságában, Maison-Alfort-ban pl. „Ady-plage“ is van.

² Legutóbb igen erélyesen szállt síkra ezért az Ady-magyarázatért Bölöni György *id. m.*

szabadságszerelmesei. Talán mert itt élt Heine, Ibanez és Ady Endre.¹

Ez az otthontalan vándorló lélek tragikus helyzetében legtöbbször a kibontakozását akadályozó nacionalizmus ellen fordul s a maga módja szerint kimennydörgi magát. A misztikum, a vallás internacionalizmusa mindegyik számára sötét középkor értelmével bír, s mint vigasztalás szóba sem jöhet. Strém Gusztáv tollával ez a hányódó hazátlan lélek ebben a perifrázisban definiálódik: „Nous autres, citoyens du monde nés sur le sol de la Hongrie“² (mi, Magyarország földjén született világpolgárok)

Ez a jobbára gyökértelen vezetőség és vele együtt az egész félrevezetett csoport a *magyar külpolitikát* minden szempontból fejtegeti, csak éppen magyar szempontból nem. Közös kiindulási pontjuk Ady Endre remekbe készült verse a vén Dunáról:

*„Mindig ilyen bal volt itt a világ?
Eredendő bűn, lanyha vétek,
Hidegletés, vergődés, könny, aszály?
A Duna-parton sohse éltek
Boldog, erős, kacagó népek?“*

*A Duna-táj bús villámhárító,
Fél-emberek, fél-nemzetecskék
Számára készült szegyen-kaloda.
Ahol a szárnyakat lenyesték
S ahol halottasak az esték.*

*„Sohse lesz másként, így rendeltetett!
Mormolta a vén Duna habja.*

A Duna, e nagy Tanú, valóban nem látott csak szenvedő népeket, — vezetik a történelmi kommentárt. „Legalább is idáig nem látott boldogulni széles partjain egyetlen nációt sem.“ De: „Vájjon a Duna völgyének tragikus múltja és tragikus jelene jelenti-e

¹ *Párisi Futár*, 1934 január 1. (III. évf. 1. sz.)

² *Párisi Futár*, 1934 április 15—május 1. (III. évf. 8—9. sz.)

egyben a tragikus jövőjét is?“¹ — S itt, elválva Adytól, optimizmusba hajló koncepciókat építenek: a Duna-konföderáció álmát kergetik, hatvan-hetvenmilliós népet látnak egy ütemre békében dolgozni.² Külön dunai nagyhatalomra gondolnak, amely francia szövetségben működne a béke érdekében.³

A revíziót, mint külpolitikai rendező tényezőt, amely a béke felé egy lépést jelent, leggyakrabban szükségesnek tartják és népszavazás útján vélik elérhetőnek. Ennek fejében ugyanis Magyarország szomszédai megkapnák a központi fekvésű és nagy stratégiai előnyökkel bíró tízmilliós magyar nép barátságát.

A külpolitika azonban a független kolónia észjárásában nem külső opportunitásokhoz igazodó autonóm nemzeti tevékenység, mint ahogy a dolog rendjén lennie kellene, hanem a belpolitikai élet pusztá függvénye. Ez a bőréből kivetköztetett „külpolitika“ egyéni vágyakat céloz és nem kollektív szükségletek kielégítésére törekszik. Az a bizonyos „de“ szócska ugyanis, amivel külpolitikai fejtegetéseik zárulnak, fájó sebet takar: a hazájukkal valami okból meghasonlott világpolgárok mégis inkább szeretnének magyar földön világpolgárkodni, mint itt, ahol igazán idegenek. Számukra a dunai

¹ Idézetek a *Párisi Hírlap* 1934 március 17. (IV. évf. 11. sz.)

² A *Párisi Hírlap*, *Párisi Futár* és az újabb *Párisi Kurir* is ezt a politikai eszmét hirdeti. A *Le Danube* havonként megjelenő lap egyenesen a „journal indépendant pour la federation danubienne“ alcímet viseli.

³ A francia-magyar, illetőleg francia-dunai együttműködés gondolata a vendéglátó ország külpolitikai vonalvezetése iránti köteles tiszteletből is fakad. A franciaországi magyar sajtó az olaszokkal való barátkozást hosszú ideig nagy egyetértéssel helytelenítette. Amikor azonban a francia-olasz közeledés megtörtént, az oktalan bírálgatás egyszerre elmaradt. A „németbarát“ külpolitikai iránygondolatról, az új párizsi magyar követ hírére azt írták: ez a kifejezés „a még civilizáltak megmaradt emberiség soraiban, 1934-ben, ugyanolyan sértésszámba megy, mintha a Rajnán túl valakire azt sütik rá, hogy nem-ária“. *Párisi Futár* 1934 február 1. (III. évf. 3. sz.)

konföderáció és a revízió is csak akkor kívánatos, ha Magyarország előbb nemzeti jellegét háttérbe-tolja s elszíntelenedve „szabályos nyugati ízű demokráciává“, azaz a „világpolgár“ érdekeinek jobban megfelelő tereppé alakult át.¹

A független kolónia *belpolitikai programja* a sajátos magyar viszonyok ismeretének hiányában azok mellőzésével tisztán okcidentális szempontból készült. A Párisi Futár ezt az álláspontot világosan meghatározza, mondván: „Mi úgy geográfiai, mint mentalitásbeli kiindulási pontból úgynevezett nyugateurópaibb szemszögből nézzük a Duna-völgye népeinek problémáit és életét...“²

Ebből az okcidentális szempontból a jelen helyzetet így látják: „A Duna-Tisza közt egy Keletről jött kicsiny nemzet él sok erénnyel, de még több hibával. Ennek a nemzetnek ezer esztendő sem volt elég arra, hogy beilleszkedjék a haladásba, a nyugati világba, s Kompországnak maradt meg Kelet és Nyugat közt. Ez a félkeleti-félnyugati voltos vergődés

¹ *Párisi Hírlap* 1934 november 3. (IV. évf. 44. sz.) „Non, nous sommes moins optimistes — írja Körösi László Bajcsy-Zsilinszky Endrével szemben — et si nous partageons entièrement son avis quant à l'avenir de l'Europe centrale qui ne peut être assurée que par un régime confédératif, nous constatons hélas que le plus grand obstacle à la réalisation d'un tel plan réside justement dans la structure intérieure des pays intéressés.“ *Párisi Futár*, 1934 január 15. (III. évf. 2. sz.)

„Mais — írja Diner-Dénes — devant cette pan-Europe à créer se dresse comme un obstacle insurmontable la Hongrie d'aujourd'hui où persiste encore non seulement le capitalisme autoritaire, mais même le féodalisme.“ Diner-Dénes, id. m. 165 l.

A revízióval kapcsolatban a világpolgár Strém Gusztáv demokratikus intézményeket reklamálva így ír: „mais sa réalisation ne sera opportune et possible que quand nous aurons en face de nous une Hongrie démocrate, donnant de sérieux garantis de son désir de paix.“ *Párisi Futár* 1934 április 15—május 1. (III. évf. 8—9. sz.) — Ugyanilyen értelemben szól a revízióról Fényes László, a bécsi magyar újságíró, akinek angol cikkét a *Párisi Futár* átveszi 1934 január 1. (III. évf. 1. sz.)

² *Párisi Futár* 1934 január 15. (III. évf. 2. sz.)

a magyar tragikum...“¹ Hogy tehát a magyar „tragikum“ megszűnjék, el kell űzni a feudális kormányt, szétesztani az urak földjét s uralomra juttatni a népet. Ezt hirdette már Ady Endre is, „az eljövendő, új forradalmi Magyarország költője“, akinek szerintük „a magyar forradalom, a Magyarországot töviről-hegyire átalakító új szellemi áramlatok“ régi álma volt. Mert „Ady jelentősége abban áll — magyarázza Bölöni — , hogy azt hirdette: le kell rombolni a mát, a feudalizmus kezéből ki kell venni az uralmat, nyugati országot kell teremteni az elmaradt, az urak bűnei miatt lemaradt magyar földből, mert másként a magyarság elpusztul.“²

Ha lerombolják a jelent, helyére — minthogy a magyar értékeket vakságukban sehogy sem látják — „szabályos nyugati ízű demokráciát“, azaz Nyugat elkoptatott kultúrformáját, ezt az igazán színtelen

¹ Bölöni György, *id. m.* 358. 1. — Ugyanígy ír Diner-Dénes: „... la Hongrie actuelle, la Hongrie des aristocrates, la Hongrie des oligarches, est un corps étranger dans le corps de l'Europe...“ *id. m.* 8 1.

² Az utolsó idézet Bölöni említett könyvéből, 362 1. A korábbiak a *Párisi Hirlap* 1934 január 27. (V. évf. 4. sz.). A programra, amennyiben annak nevezhetjük, olv. *Párisi Futár* 1934 február 1. (III. évf. 3. sz.) és Comtesse Caroline Hadik, *Proclamation Hongroise* c. röplapját, Paris, Párisi Hirlap Nyomdája, 1932. A grófnőtől való az *Appel á la raison* is, Paris, 1931. Edition de la Revue Mondiale, amely ködös gondolkodását jól megvilágítja.

Ugyanezt a gondolatot fejezi ki Diner-Dénes: („La Hongrie féodale) il lui faut disparaitre en faisant place a une Hongrie nouvelle pour qu'enfin l'Europe puisse recouvrer la santé.“ Diner-Dénes *id. m.* 8 1.

E politikai koncepcióra nem ok nélkül használjuk a ködös jelzöt, mert miként „Adynak politikai műveltsége és belátása sokkal gyarlóbb volt, semhogy tapasztalati úton, az események értékelése által ismerhette volna fel a nemzet kóros állapotát“ (Szekfű Gyula: *Három nemzedék. Egy hanyatló kor története*, Budapest, 1922, Élet-kiadás, II. kiadás, 507 1.), akként a független kolónia is a sötétben botorkál. Súlyosbítja a bajt, hogy amíg Ady „a fajtáján elhatalmasodó bajokat ösztönével, belső, tudattalan érzékeivel érzékelté“ (Szekfű, *id. h.*), addig a független kolónia szervezőiből, gyökértelen mivoltuk miatt, ez az érzék is hiányzik.

zubbonyt akarják a magyarságra rákényszeríteni-
Mert „il découle de la logique historique — magya-
rázzák — que, de mérne qu'aux XVIII^e et XIX
siècles la France a fourni a l'Europe les formes de
son evolution politique, eile en fasse encore autant
au XX^e“.¹

Ehhez a szimpla nyugati kópiához, ami a függet-
lenségben fogant kolónia szíve-vágya, forradalom
útján kellene eljutnunk. Újabb forradalmat akarnak
tehát, a szó véres és rémes értelmében, ami végered-
ményben csak ezt a néhány száz türelmetlen bolygó
világpolgárt hozná Magyarországra nyakára.

E forradalmat előkészítő és Ady-trombitát fújó
vezetők, noha maguk is külföldön vannak, édeskeve-
set törődnek a *külföldi magyarság* ügyével. Nekik
csak önmaguk fontosak. A kisebbségekről például,
azok rengeteg szenvedéseiről, egy szót sem szólnak,
sem ők, sem pedig újságjaik. Még a helybeli, hozzájuk
legközelebb álló kolóniával sem foglalkoznak, vagy
ha igen, abban kevés a köszönet. Embereiket viszont
valósággal elriasztják a másik tábortól, ahol orvos,
kultúra, iskola, szabadság éppolyan mértékben van,
mint helyesen értelmezett szocializmus és demokrácia.

A kolónia ama tagjai, akik a személyes rugókat
nem képesek meglátni, hanem a fajmagyar jelszónak
felülnek, a független kolónia ködös politikai program-
jában csak lelki tépelődésre kaphatnak tápanyagot,
de semmiképpen sem produktív, nemzetalkotó mun-
kára. Ha valakire, úgy ezekre a fekete éjben sirán-
kozó szegény magyarokra illik az az Ady-vers, amit
itt oly sokszor szavalnak s amelyben a magyar élet
dantei pokla rajzolódik ki:

*Itt valahol, ott valahol
Esett, szép, szomorú fejekkel
Négy-öt magyar összehajol
S kicsordul gúnyos fájdalmukból
Egy ifjú-ősi könny, magyar könny:
Miért is?*

¹ Diner-Dénes, *id. m.* 165 1.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy *a független kolónia könnyen megszámlálható vezetőinek kollektív érdeket megcsúfoló magatartása több száz, alapjában jóérezsű derék magyar embert vezet félre. Ez a tevékenység nemzeti szempontból semmiképpen sem mondható üdvösnek és megszüntetésére minden igaz magyarnak törekednie kell, aki testi és lelki kincseit féltve őrzi.*

A hivatalos kolónia.

A haza testéből az összeomlás után kivált magyar tömbök öntudatosodása általában a régi hazához viszonyított valaminő állásfoglalással kezdődött. Ebben az állásfoglalásban, főként kezdetben, nagy szerepet játszott Ady Endre költészete. Ezt a tényt a Felvidék és Erdély újabb szellemi kibontakozásában minden kétséget kizáró módon megállapították. A franciaországi magyar független kolóniában, miként egyik ágában már láttuk, Ady költészete még ma is nagy szerepet játszik. Az Ady-szabály alól a kolónia másik ága sem kivétel.

A hivatalos kolónia vezetői derékig gyökereznek fajunkban. Az ő Adyjuk kezdettől fogva sem a forradalmi Ady, hanem a gyökérről nőtt virágszál, a szívében magyar sorsot hordozó poéta. Vele szemben is hamar meghatározzák magukat: sorsukhoz simultak, mint k nagy költő, de nem merültek el a kétségbeesés hullámaiban, hanem férfias „akarómmal“ pozitív irányba törekedtek.²⁶ így csatlakozott az Ady-szim-

²⁸ Ezt a különbséget legszebben Ajtay Miklós fejezte ki. A hosszú hasonlatot egészében idézzük. „Születésünk rendjében elhatározó jelentőségű e földhöz, — e nagy jövőtartalmú humuszhoz — való kapcsolódásunk, gyökereink egyéni életszokása; s emellett az öreg, bennünket környező s búzáat nem érlelő gyomoknak is szerep jut.

„Ady még úgy kapcsolódott a múlt magyar földhöz, mint magzat a születés előtti pillanatban az anyatesthez. Már nem elég az anya, már nagy civódások, az anyatest elégtelenségei, késztetik a nagy osztódásra a magzatot. De a kapsok, a test és a magzatmúlt közössége tragikusnak

bolumhoz Szabó Dezső és Bajcsy-Zsilinszky Endre.²⁷ Ezek hatása alatt a hivatalos kolónia vezetői kezdettől fogva érezték, „hogy a nemzet mindenkit egyformán szerető család“, s szükségesnek tartották, „hogy a nép szívében oltárt emeljenek a nemzet szentségé-tűnnek. A megoldás születés helyett inkább halálnak rémlik. Az anyatest egy múló organizmus, a születő gyermek a vajúdás alatt csak a test gyengéit érzi már, azt, hogy így, együtt nem élhetnek tovább. Hogy valami befejeződött. Ady számára fájdalmas, lehetetlen kényszer az őt fogamzó lelki milieu. De, leszámítva az élni rendelt élet egy-egy föld-rengését, nem születés, hanem egy pusztulás víziója kereng benne. Minden életfakadást nagy elválások halálverítéke előz meg. A ma nemzedékének már nem ilyenformán tragikus, ilyen szakadáshoz sodródó kapcsok osztattak ki a földdel szemben. Mi anyáinkra ismerünk a tizenöt emberöltő halottjaiból tömörült testben, halljuk kerengeni öregkorának nedveit, de bölcsőnkön át az új Nap megszürt fénye saját orcánkra hull s megtapogatjuk kezeinket: a mienkek, tán fel is emelkednek, ha ilyesmit gondolunk: *akarom*.“ Ajtay Miklós, *Új nép dala*, a Bányai Kornél szerkesztette *Forrás* c. kötetben, Budapest, 1927, Párisi Magyar Akadémia.

²⁷ Szabó Dezsőt is bizonyos fenntartással követték. „Kritikus“ írja: „Szabó Dezső a magyar tudat motorikus vidékeinek óriás sejtje; de ez a sejt, amelynek feladata volna a tiszta rokonszenv mozgató-útjain át történő beidegzés, nem mozgat. A faj kritikus évtizedének, a magyar tudat nagy megbetegedésének ritmustörése felzavarta a sejt belső természetörvényeit is. Ha nem volna remény egy új harmóniára, s ha, főképp, nem tűnnének immár fel nyomai (hogy az agy anatómiai hasonlat nyelvénél maradjunk) egy friss *super-kortikális* tudatréteg jövetelének, amely átveszi, megmenti s új ritmussal organizálja az „én“ funkcióját e testben, bizony-bizony tartanunk kellene tőle, nehogy Szabó Dezső ironiájának eltévedése a faj megörültét jelentse.“ *A Párisi Magyar Akadémia 1. sz. Tanulmánykötete*, Paris, 1927, 72 1.

Bajcsy-Zsilinszky Endre hatása főleg abban az irányban keresendő, amit Féja Géza így fejez ki: „Ő az egyetlen magyar politikus, ki a nacionalista gondolatnak igazi szociális súlyt, új külpolitikai és belpolitikai programot adott. S ez a (Ady utáni) nemzedék elsősorban az ő politikai célkitűzéseivel rokonszenvezik.“ Féja Géza, *Az élők élen*, közölve *A párisi magyar évkönyv 1935-i* kötetében, Paris, Association Hongroise de France.

nek.“¹ Ez a kolónia tehát megalakulásától fogva a nemzeti gondolat jegyében munkálkodott s nagy ideáljaiért messzebbnéző programot dolgozott ki, távolmaradva mindamellett a napi politika játéktól.

Mivel hamar felismerték helyzetüket, a Fény városa nem ronthatta meg őket. Ha „Szélvert papírként“ csavarogtak is Paris kőköckáin,² elfáradva „kemény könyökléssel egy kafé asztalán“ „fatornyos kis hazájukra“ gondoltak s „kicsike falujukat“ látva „elszerelmesedtek“.³ Érezték, hogy Parisból is „mély bódulat vonz ős Buda felé és magyar fül vár a Hargitán“.⁴

De azért ezek a Nyugatra került magyarok is „öltögetik nyelvüket“ a régire s „új szekéren“ járnak. Alapítottak egy magyar akadémiát, a Párisi Magyar Akadémiát, s nagy álmaikat a körül szőtték. Ennek programja: „...egységbe tömöríteni az irodalom, művészet, tudomány terén megnyilvánuló mindama törekvéseket, melyek egy haladó, tudatos nemzeti tradíciót és európai szellemet átölelő magyar kultúrközösség megteremtését célozzák. E program — vallják — felöleli mindazokat a magyar célokat, amelyek hivatva vannak az új Magyarországot felépíteni“.⁵

Ennek az új Magyarországnak francia földi harcosai a magyar múltban, ha az szerencsétlen is, több erényt találnak, semmint hibát. Így számukra a magyar história, ha kissé lassú is, vigaszul szolgál

¹ Dubrawszky *Márciusi Beszédének* kifejezései. (Kézirat).

² V. ö. Varga Zsigmond, *Búcsú a Szajnártól* c. versét. Ez, valamint később idézendő versei *Tűzijáték* c. verseskötetében, Paris, é. n., Párisi Magyar Akadémia, és a Bányai Kornél szerkesztette *Forrás* című antológiában, Budapest, 1927, Párisi Magyar Akadémia, jelentek meg.

³ Jankóvich Ferenc *Panaszkodás* c. verse saját kötetében, *Kenyérszegés*, Paris, 1932. Bartha Miklós Társaság.

⁴ Varga Zsigmond idézett verse.

⁵ Molnár Sándor, *id. m.* 265 sk. Ajtay Miklós, a Párisi Magyar Akadémia elnöke által kidolgozott program egyik pontja, melyet a *Párisi Magyar Egyesület* 1925—1927. c. mű közöl, Paris, 1927, Párisi Magyar Egyesület, 17 sk. —

a mai szomorú jelenben: „Egy nemzet értéke és jelentősége nem pillanatnyi helyzetében, hanem történelmében van.“ Ennek alapján *külpolitikai számvetésükben* is tudják, hogy „a magyar nemzetnek nemessége van a nemzetek közt“.¹ A határok módosítását tehát a legfontosabb külpolitikai célnak tekintik, amelynek gyakorlati kivitelét az idő és körülmények határozzák meg. Belpolitikai mozzanatoktól ez a kérdés teljesen független. A revízió mértékét illetőleg különböznek ugyan a nézetek, de ez a kolóniának ez a csoportja abban egyet ért, hogy a mi nemzetünket Közép-Európában vezető hely illeti meg. A megmaradás kérdését eszerint így fogalmazzák: „Elfoglaljuk-e valaha Közép-Európában a vezető helyet, amiről a márciusi fiatalok álmodtak? Megalkotjuk-e valaha az erős, biztos, fiatalos államot, vagy belesüllyedünk a kisnemzetek reménytelenségébe?“ — E nagy sorsproblémára választ, biztos választ, csak a Mindenható adhat. Anynyit azonban az új Magyarország franciaországi harcosai is tudnak, hogy hitük van, hogy az ő nemzedékük „többet akar, merészebbet, újabbat“, mint negyvennyolc ifjai akartak.² Küzdelmüket tettekkel is megmutatták, amelyeknek irodalmi nyoma van.³

A nagy cél felé útjukul ők is a francia-magyar barátság útját választják. Ezért egyik „céljuk a történelmi tévedések felett álló nagy, emberi francia kultúrához való közeledés, a két nemzet közötti szel-

¹ Durawszky *id. m.*

² Rubletzky Géza hátrább közölt cikkéből.

³ S. Varga, *La valeur morale du traité de Trianon et la violation de ses termes*, Paris, 1932. La Source, u. ő. *La tragédie d'un pays millénaire*, Paris, é. n. La Source, Fr. Honti, *Que demande la Hongrie? Le traité de Trianon et les revendications hongroises*, Paris, 1933. Auteur, T. Baráth, *La jeunesse hongroise devant les problèmes internationaux*, a Fructidor 1932. évi kongresszusi számában; u. ő, *L'Europe centrale, vue par un hongrois*, L'Eveil des Peuples, 1933 április 2 (II. évf. 22. sz.); u. ő, *A Duna középső medencejének állam-eszméje*, Debreceni Szemle párizsi számában, 1933 május stb.

lemi rokonszenv megteremtése és kifejlesztése“.¹ S ha ma még nem is érti az öreg Szajna a magyar imádságot, mégis hozzáfolyamodnak, barátságát kérve:

*Szajna, Szajna, hej szeretőbb lennél,
Ha látnád otthon miként harcolunk.*²

A hivatalos kolóniának a *belpolitikát illetőleg* sose volt kenyerre a keresztény-nemzeti jelszót zászlaján hordó hazai ideológia, bármennyire is szívéen fekszik e két szó politikamentes fogalma. A hazai spirituális-vallásos felbuzdulás épúgy távoláll tőle, mint a Széchenyi-kultusz. S ha a múlt nagyjai közül valakiért lelkesedik, az inkább Kossuth Lajos és Tisza István. A forradalom gondolatától azonban távol áll.

A franciaországi hivatalos magyar kolónia új magyar szintézis felé tör. E jelszót — s ezt jól jegyezzük meg — már akkor zászlajára írta, 1925-ben, amikor odahaza még a reakció purifikáló tüze lángolt, s amikor „reformnemzedék“ és hasonló gondolatok eléggé csirájukban voltak. Mire a magyar élet otthon felvirradt, az új magyarok Parisban annak már szorgalmas munkásai voltak.

Új, népies ízű nemzeti demokráciáról álmodtak, a munkás és paraszt emberi jogainak visszaadásáról, arról, hogy ezek a társadalmi osztályok öntudatosan a nemzetalkotók sorába álljanak s hogy így „a magyar társadalmi rétegek, a munkásság, a parasztság és a középosztály közötti válaszfalak ledőljenek“.³ — A szellemieket illetőleg pedig olyan kultúrát sürgettek, amit nem kölcsönvett, hanem magyar metafizika lengne át, — tehát autonóm magyar kultúrát.⁴

¹ Molnár, *id. m.* 265 sk. Az Ajtay-féle akadémiai program nyomán.

² Varga Zsigmond, *Búcsú a Szajnatól.*

³ Molnár *id. h.*

⁴ A magyar metafizika problémájával Ajtay Miklós foglalkozik. A magyar lélekhez szabott önálló magyar kultúrát többen is sürgetik.

Ennek az új kultúrának elérésében nagyban segítségünkre lehet a francia civilizáció, amelynek nyomán a germán, szláv, latin és magyar sajátság jobban kitapintható lenne, mint az egyoldalú germán világitásnál.

Ezt a gyökerében is magyar kultúrát a bevonandó új társadalmi osztályok intellektuális rétege venné vállára, az a réteg, amelynek tehetetlenségre kárhozottatott párizsi képviselői „árvultan dűnnyögnek“ s „Kesergő levelet“ írnak Arany Jánoshoz, panaszolva, hogy „helyük nem hitványabb Miklósénál“. „Ne hidd, a szemem nem álmos és jó, ha szólok, mert nem fázom nagy határ mezőnkben, bátyám Arany János.“¹

Az új kultúra és az új társadalmi szintézis legszínesebb kifejezője Fodor József „Emlékezés falumra“ c. költeménye.²

*Bízz bennem falum,
A te erős fiad vagyok én,
Ki kiszívta a városból a tudást,
Ki kemény homlokával
Tör utat a puhákon —
Ki farkas-gerinccel öleli meg
A város leányos derekát,
Létrehozva a szellem új fiait,
Az ész fortélyait párosítva
A te nagyszerű erőddel.*

Ez a fiatalos lendülettel megindult ideológia azonban sem a kolóniában, sem pedig másutt, nevezetesen az anyaország magyarságában kellő visszhangra eddig nem talált. Hiába igyekezett a Párisi Magyar Akadémia, e gondolat letéteményese, a magyarság nagy metropoliszaiban, Budapest, Bécs, Berlin, Temesvár, Strassburg városaiban és az Egyesült Államokban híveket toborozni s az új magyarokat időszaki kiadványaival egymással közelebbi

¹ Varga Zsigmond, *Kesergő levél* c. verse.

² A Bányai szerkesztette Forrás-kötetben.

kapcsolatba hozni. Ezek a kiadványok elégteleneknek bizonyultak; rendszeres sajtóorgánium nemlétében szerves gondolatközösség nem alakulhatott ki. Az Akadémia tagjainak sokszor bizony elég elvont fejtegetései nem gyakoroltak szélesebb körű hatást s így az új magyarság gondolatának fokozottabb átütőerő nem állt rendelkezésére. Az Akadémia szervezetlenségén kívül külső körülmények is akadályozták a párisi új magyar gondolat szélesvonalú kibontakozását. A húszas évek vége felé a magyar kormány már teljesen kiépítette külföldi tudományos intézeteinek szervezetét, Bécsben, Berlinben, Rómában... csakúgy, mint magában Párizsban is. Ez utóbbiak nagyobb anyagi erőforrásokkal rendelkezvén, magukhoz vonták azokat az erőket, amelyeket az Akadémia szolgálatába szegődthetett volna. Az Akadémia ügyköre tehát a külföldön összezsugorodott. De ez lett a sorsa otthon is, ahol a reformgondolatok utat törtek maguknak.

Ha a Párisi Akadémia régi jelentősége egyetemes magyar szempontból ma már kisebb is, hős-kora a magyar szellem történetében mindig egyik szép fejezete marad a franciaországi magyar kolónia nemes törekvéseinek, amelynek vezetői mindenkor önzetlenül és buzgalommal állították agyukat a nemzeti fölemelkedés szolgálatába. S ez a sikertelenség negatívumával is megmutatja, milyen fontos energiák volnának a nemzet szolgálatába állíthatók, ha a külföldi magyarság ügyét jobban felkarolnák.¹

Ha nemzeti viszonylatban így el is vékonyodott ez a Parisból elindult új magyar szintézis-keresés, a franciaországi magyar kolóniának nemzeti irányú szervezésével eléggé fel nem becsülhető szolgálatot tett. Hála e jó magyarérezésű szervezőknek, és a hivatalos körök erőfeszítésének, ma már a francia-

¹ örömmel olvassuk an-kétunk idején, hogy a TESz külügyi szakosztálya újabban a külföldi magyarok nemzeti szellemének megóvására is több gondot fordít.

országi magyarság legnagyobb része szellemileg egészséges és vallási, társadalmi, kulturális szükségleteinek kielégítése is jórészen biztosítottnak tekinthető. A szellemnek magyar öntudatosítása terén azonban még ma is akad tennivaló.¹

Az alábbi néhány számszerű adat alapján, mely a Magyar Szövetség utóbbi két évében kifejtett áldásos működését illusztrálja, fogalmat alkothatunk magunknak az itteni magyarság nemzeti érzésű rétegének jelentőségéről és a mai napig elért eredményeiről.

A hivatalos kolóniának szervei megalakulása idején azonban kemény harcot kellett folytatnia a „független“ kolónia ellen működését nemegyszer valóságos rendőri fedezet mellett kellett lebonyolítania. A kolónia tagjai felett gyakorolt lelkiismeretigazgatói szerepüket féltő, önmagukkal és nemzetükkel jórészt meghasonott függetlenek ugyanis valóságos hadjáratokat rendeztek ez új szervek, valamint a magyar állam egyéb intézményei ellen. A krónika Ölvedy László vértanúságán kívül más eseményeket is számontart, amelyek közül örökítsük meg itt is az 1930 november 30-i barbár rombolást. E napon az új programmal induló Párisi Magyar Diákegyesület a Magyar Házban szokásos évi alakuló közgyűlését tartotta. A felforgató elemek jónak látták ez alkalommal a párizsi magyar ifjúság elitgárdáját tetteleg bántalmazni és a Magyar Ház épületét és berendezését megrongálni. Feljegyzett a krónika több kíméletlen sajtóhadjáratot is, amelyekről azonban ezúttal hallgatunk.

De ma, 1935-ben, már elmondhatjuk, hogy *a kolónia színe-virága, a dolgozók zöme felismerte a hivatalos kolónia vezetőinek önzetlen szociális és demo-*

¹ Az egyes franciaországi magyar társas intézmények leírásával ez a kötet nem foglalkozik; aki ez irányban is érdeklődik a kolónia iránt, az haszonnal forgathatja Molnár Sándor többször idézett kötetét, mely tudományos szempontból is értékesíthető, noha inkább zsurnalisztikai céllal készült.

A Franciaországi Magyar Szövetség szociális munkája.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	Látogatást tartott	Össze- jött	Eljárt	Leve- let- irt	munkanélkül- nyil- ván- helye- zett	Orvosi rendé- lést tartott	Fogorvosi rendelést tartott	Gyer- mekeket tanít- tatt	Gyer- mekeket nyaral- tatott	Köny- vet- köl- csön- zött	Készpénz- beli segélyt nyújtott
É. V											
Észak	1283	189	1102	773	41						
Páris	1254	78	1170	2393	832		1932 IV-től				
Déli	1543	65	836	851	71						
Összesen	4080	332	3108	3017	** 946	6133*	700	330*	48*	3983	10,000 frt.
Északi	629	114	1921	839							
Páris	487	48	1493	2270							
Déli	1461	41	558	767							
Összesen	2577	203	3972	4367	5369	4710	4000	400	99	4195	6000 frt.

Megjegyzés: * 1931—32. évi adat.

** 1931—32-ben a nyilvántartott munkanélküliek száma 4722 volt; ebből a Szövetség 1510-et tudott munkához juttatni.

kratikus irányú törekvéseit, velük egy családnak érzi magát, mert megérti báró Villáni Frigyes volt párisi magyar követ szavainak jelentőségét, amely szavakat 1928-ban a Magyar Ház alapkövének letételénél mondott: „Ennek a háznak szükségességét a magyar tragédia okozta.“

Egy akol felé...

A harc a franciaországi magyar kolónia kebelében, ha folyton gyengülő erővel is, de folyvást dúlhatott körülbelül 1930 teléig, amíg idegenben dolgozó fejtéstvéreink számára munkaalkalom bőségesen adódott. A jólétben e nevezetes fordulópontig — sajnos — bizony sokan megfélekeztek magyarságukról, vagy keveset törődtek azzal. Azóta azonban a válság néven ismert Sors egyszerre több oldalról is megtámadta a széthúzó kis magyar szigetet, amely a nagy francia birodalomban eddig oly szilárdan állt.

Ezek a jórészt francia viszonyokban gyökerező bajok a független kolónia nagy részét hajlamossá tették újabb lelkiismeretvizsgálatra s közülök nem egy el is érkezett világos önismerethez és honfihoz illő hazaszeretethez.

A növekedő munkanélküliség nagyon hamar megértette velük, hogy nem bizonyos társadalmi osztályhoz, vagy politikai demagógiához való tartozás a döntő tényező a kenyérkérdés körül megindult nagy küzdelemben, hanem a nemzetiség kérdése. Ha eddig hittek is utópiákban, az élet kényszere kiábrándította őket belőlük. E nagy válság közepette — írja a kolónia egyik reprezentatív alakja — „ha valaki régen el is felejtette volna, hogy melyik is az az emberközösség vagy nemzet, amelynek a gyökereiből ő is kisarjadt, annak mostanában elég alkalma lehet megtanulni azt a kényszerűséget, hogy egy nemzethez való hozzátartozásnak nemcsak érzelmi, de érdekbeli, sőt létérdekbeli motívumai is

vannak“. „Akármilyen nehéz és fájdalmas is ezt megtenni, tudomásul kell venni, hogy habár az ország (Franciaország) határain belül is vagyunk a (francia) nemzet érdekeinek határán mindenképpen kívül állunk. Ez a mi kívülre állításunk pedig a mi nemzeti megkülönböztetésünk tényében rejlik.“¹

Miként tehát Ady Endre, úgy a magyar kolónia dolgozói is ráébredtek egyedülvalóságukra s meglátták sorsközösségük elválaszthatatlan mivoltát. Colmarban például, ahol hetven magyar család él egy gyár körül, noha jórésztben kapják a munkanélküli segítyt, „sok már unja a kínlódást és hazavágyik. Szemét gyötörve, ennyit talán otthon is megkeresne“. Aggasztó, hogy „mi lesz a súlyosbodó krízis kegyelemdőfései alatt a három határ közé ékelt Colmar négyszáz sárvári magyarjával“.² A „mi lesz velünk“ tépelődései közt felmerül a haza képe, emlékekben újra felderül a kisfalucska régi tornya és mint Hock János és annyi más, ellenállhatatlan erővel vágnak vissza a magyar közösségbe. „... csak egy pár szó kell, néhány rövid hír az évek óta nem beszélt anyanyelven és rögtön megrendítő és megdöbentő erővel érzi (az ember), hogy milyen mélyen, milyen kivonhatatlanul benn van a magyar nyelvi és szellemi közösségben — mindhalálig.“³

A Magyar Házat elkerülő, forradalmi illúzióban ringatózó magyarok nagyrészének most már nemcsak gazdasági pozíciója, hanem forradalmi hite is összeomlott. Mert azzal, hogy az általuk is sürgetett reformgondolatok hasznos elemeit a hivatalos magyar kormány programjába illesztette, nincs többé értelme az országon kívüli csatározásoknak, hisz nyitott kaput döngöttek. Mint a „Bécsi Erdő“ maghasonlítottjai Dévény Jenővel,⁴ úgy Gallia

¹ Dubrawszky Róbert a *Párisi Hírlapban*, 1935 március 23 (VI. évf. 12 sz.).

² *Párisi Futár* 1934 február 15 (III. évf. 4 sz.).

³ *Párisi Hírlap* 1934 december 15 (V. évf. 50 sz.).

⁴ Dévény Jenő, *Bécsi Erdő. Emigráns-napló 1919—1923 évekről*. Bécs, 1923, Pegasus-Verlag.

bolyongói is belátják különködésük haszontalan-
ságát. Hénin-Liétard bányavárosból halljuk Gábor
Péter ajkain e De Profundis szavakat:

*A szívemben még nemrég a gőg ült,
De ma már megtörve állok itt.
Az idegen mély, fájó sebet szült
S kevélységem, óh jaj, hová vitt?
Elvitt, ahol nincs megállás többé,
S én, mint balgatag, senki, semmi,
Futottam egy mély szakadék felé
Emigrációnak rabja lenni.*

*Az idegen rabja másom nem lehet,
Mint egyedül hitvány, vézna testem.
Hány-vet sorsom, mint kóbor ebet,
A nagy világ csavargója lettem...
S amíg testem az idegen gyötri,
Lelkem addig szülőföldem járja,
Ki ma siet oda pihenni,
Hol az édes, békés otthon várja.¹*

A jóérzésű zsidók, elsősorban magyar tanítójuk
buzgalmának következtében, maguk sem mulaszt-
ják el hazafias szellemű csoport teremtését. A.
Magyar Izraelita Nőegylet vezetője kijelenti:
„A magyar nemzeti ideál volt szívünk oltára otthon,
az marad itt is mindhalálig.“ Küzdenek „az igaz-
ságért, ... a magyar nép nemzeti igazságáért... és
a magyar zsidóság emberi jogaiért“.²

A magyar intézményeket eddig jórészt elkerülő
szocialista, emigráns és zsidó dolgozó honfitársaink
lelkében tehát ma már minden kétséget kizáróan
kialakult magyar mivoltuk és franciaországi sors-
közösségük világos tudata. Ennek egyik ékes bizo-
nyítéka, hogy érdekeik csoportosításával fokozot-

¹ E verset, melynek címe „Az emigráns ébredése“,
Molnár S. gyűjtötte, *id. m.* 211 l.

² 1934 március 4-én mondott szavak, közölve a *Párisi
Hírlap* 1934 március 17 (IV. évf. 11 sz-ban.).

tabb mértékben törődnek. A „Franciaországi Magyar Szövetség“ hazafias gondoktól indítva már 1928-ban erre az útra lépett. A múlt és jelen év fordulóján ezt követte a „Párisi Független Magyar Kultúregyesületek“ szindikátusának megalapítása, amely „HATTO“ néven jelenleg öt független szervezetet egyesít magában.¹

Az egyesülés gondolata érik tovább is és ma már közösen elismert szükséglet a Franciaországi Magyar Szövetség régi elve, hogy az egész franciaországi magyar kolóniát egy érdekközösségbe kell összefoglalni.² E gondolat legilletékesebb letéteményese természetesen az a szövetség, amely a kolónia kollektív ügyeivel eddig is a legtöbbet foglalkozott. E tény elismerésétől ügyetlen struccpolitikával néhányan még húzódoznak, pedig Kemény Árpád nagy lojalitással számukra is megírta: „Létezik itt Parisban egy Magyar Ház, mely technikai felszerelésével a legkomolyabb és leghasznosabb alapját képezheti az ittélő magyarság szociális és kulturális szükségletének.“³

Ami pedig az egységes szellemet illeti, már azt is világosan körvonalazták éppen fejtegetésünk szellemében, mondván: „Itt pedig a mi teljesen bizonytalan sorsunk érdekében állunk egy tömegbe, akkor emiek a tömegnek nem lehet erősebb összetartó ereje, mint az a sorsközösség, amely a mi magyarságunkból fakad. A mi magyarságunk erejében vannak azok a megoldások, amelyeknek szüksége kivétel nélkül mindannyiunkra egyformán vonatkozik.“⁴

¹ Ezek: Horizont-Klub, Ady-Kór, Transylvania Kölcsonösen Segélyző Egyesület, Tour, Omnium-Társaskör. Beszámol az egyesülési mozgalomról a *Párisi Futár* 1934 január 15 (III. évf. 2 sz.).

² *Párisi Hírlap* 1935 március 23 (VI. évf. 12 sz.) és a következő számok; *Párisi Magyarság* 1935 február 1 (IX. évf. 2 sz.).

³ *Párisi Hírlap* 1935 március 30 (VI. évf. 13. sz.).

⁴ Dubrawszky a *Párisi Magyarságban* 1935 február 1 (IX. évf. 2 sz.)

Elfogadja-e a kisebbség a szervezkedés alapelve gyanánt kínálokozó egyetlen lehetőséget, a nemzeti alapot vagy sem, ettől függ majd a franciaországi magyar kolónia jövője, azaz vete párhuzamosan az egy akol prófétai gondolata.

„Magyarabb magyarság felé.“

E kellően meg nem szívlelhető útmutatást szemelőtt tartva, az alábbiakban azt az egy-két gondolatot óhajtjuk kifejtetni, amelyek megvalósítása — nézetünk szerint — alkalmas lenne franciaországi honfitársaink magyarságának elmélyítésére s így e nagy erőforrásnak nemzeti célok szolgálatába való állítására.

Legfontosabb volna a már úgyis útban lévő egységnek sürgős megvalósítása a kidolgozott elvek szerint.¹

A második, nem kevésbé fontos tennivaló az itteni magyarság nemzeti öntudatosítása, helyesebben meglévő magyar öntudatának elmélyítése. Aki ezen imponderabiliák jelentőségével tisztában van, annak ezt a kérdést nem is kell sokat fejtegetni. Elég, ha megmondjuk, pusztán a példa kedvéért, hogy a magyar dolgozó, szemben francia dolgozótársával, a „szürkével“, sajnos csak negatívumokkal határolja el magát. De még így is messze marad. Ennek a problémának ezerféle árnyalata van, amelynek tudományos felvételezése igen kívánatos volna.

¹ Fából vaskarika az a gondolat, amelynek népszerűsítésére a komolyabbnak hitt új lap, a *Párisi Kurir* is vállalkozott, hogy t. i. „világnézetmentes“ alapon egyesüljenek a magyarok, hisz a világnézetmentesség maga is egy világnézet. De másrészt azzal, hogy magyarok egyesülnek, önmagától adódik a legszélesebb gondolatközösség alapja; a magyar nemzeti ideál. Ugyanez lehet válaszuk Steinberg Lajos nézetére, aki azt javasolja az egyesülésre vonatkozólag, hogy „a magyar egyesület a nyelv és kultúra közösségének alapján álljon és semmiféle nemzeti színezete ne legyen.“ *Párisi Hírlap* 1935 április 13 (VI. évf. 15 sz.).

A terepismeret minden eredményes tevékenység előfeltétele. Nagy szükség van például a kolónia helyes magyar nyelvérzékének megőrzésére, mint ezt Gáldi László munkatársam fejtegetéseiből világosan láthatjuk.¹

A párisi magyar problémának achillesi sarka mégis az „okcidentális“ történet szemlélet. Ezen a téves filozófiai pilléren nyugszik az idevaló magyarság jóvészének nem egészen bölcs radikalizmusa s a nemzetükkel meghasonlott egyének egész tagadásig fajulható lelki vergődése. Itt kell kézenfogunk franciaországi magyar testvéreinket s az okcidentális szemlélet mellé megadni a kelet- vagy középeurópaiakat is. Így talán rámutathatnánk saját faji és történelmi értékeinkre is. Ezeknek tudatában kolóniánk érdeklődése automatikusan helyes irányba terelődne: az új magyar szintézis irányába. Senkinek sem kellene akkor „szabályos nyugati ízű“ másolgatás.

Figyelnünk kellene általában a kolónia mindenkori nemzeti érzésének hullámzását is, hogy úgy mondjam magyar lelkiismeretét, nehogy esetleges viharok újabb károkat okozzanak benne.

Mindehhez a tevékenységhez filozófiailag és tör-

¹ Nagy haszonnal járna, ha a Magyar Tudományos Akadémia nyelvemelő folyóirata, a *Magyarosan*, a külföldi magyarság nyelvallapotának vizsgálatát is programjába venné. Ez a folyóirat így nagy szolgálatot tehetne a franciaországi magyar kolóniában. De a helybeli magyar időszakos lapok, beleértve a felekezeti tudósítókat is, minden számukban szentelhetnének kis helyet ennek a fontos kérdésnek. Néha ugyanis még a legelterjedtebb és a legjobb stílusú magyar közlönyben a *Párisi Magyarságban* is találunk feltűnő rossz magyarsággal írt szöveget. Példaképpen álljon itt e rövid hír: „B. . . I. . . előadása a magyar és cigányzenéről március 12-én volt megtartva. A mindenkit érdeklő téma hozzáértő által lett előadva. A magyar és cigányzene ismertetése kellemes szórakoztató stílusban a hallgatóság elismerésével találkozott.“ *Párisi Magyarság* 1935 április 1 (IX. évf. 4. sz.). Ez a hátborzongató „stylus“ veszedelmesen ragályos, s ezt minden francia műveltségű magyar ember eléggé tudhatja.

ténetileg iskolázott szemre van szükség, amit a puszta adminisztrátorban hiába keresünk. Ezért nagyon is indokolt volna egy olyan párisi, vagy helyesebben franciaországi magyar akadémia vagy szabadegyetem felállítása, amelyik számot vetne az új realitásokkal és az egyetemes magyar problémák mellett, vagy talán éppen elsősorban, a franciaországi magyar kolónia szükségleteivel foglalkoznék.

A Szabad egyetemen kifejtendő gondolatok széleskörű elterjesztése és így faj testvéreink nemzetiségének védelmezése érdekében feltétlenül szükséges volna egy hetilap is. Jelenleg ugyanis a nemzeti gondolat zászlaja alatt gyülekező táborban, szemben nem is egy nagyhangú lappal, nincs egyetlen olyan orgánus sem, amelyik *magyar* véleményt mondana helyi és egyetemes érdek szempontjából egyaránt.¹

A teremendő új hetilap külön feladata volna, hogy a kolóniában helytelen irányban értelmezett Ady-költészetet a valóságnak megfelelően mutassa be, kidomborítva benne a saját fajtánkhoz való ragaszkodás gondolatát.

Mások agyát is sokat foglalkoztatta már a kolónia iskolaügye. Ez már annyira ismert és szükséges dolog, hogy ezúttal éppen csak érintjük. Fontos volna azonban, hogy ez az iskola ne csak másolata legyen valamelyik hazai iskolatípusnak, hanem valóban a helyi szükséghez alkalmazkodjék, erős hungarológiai maggal. A földrajzi, történelmi, magyar irodalmi tanulmányok és egyéb tantárgyak pedagógiai irányát a kolónia mindenkori lelkiállapotához kellene szabni.

A kolónia társadalmi, gazdasági, jogi konzer-

¹ A havonként in-4° négy oldalt számoló *Párisi Magyarország* a nagymagyar gondolatnak mindössze fél, vagy legjobb esetben egy oldalnyi helyet juttat, annyira lefoglalja a híryanag. A *Katolikus Tudósító*, amely a vallásos lapok legélénkebbje, hitbuzgalmi jellegénél fogva szintén más irányban van lefoglalva. A részletekre I. Gyáni S. közölt cikket.

válásával, csakúgy mint napi kulturális szükségleteinek kielégítésével továbbra is a meglévő szervek foglalkoznának, amelyek segítségére immár egy hetilap sietne.

A franciaországi magyar kolónia, amely a külföldi magyarság szempontjából — nem számítva az utódállamok magyarságát — kétségtelenül a legfontosabb, idestova tizennégy esztendő fennállásával minden jogot megszerzett arra, hogy jelentőségét felismerjük, súlyát pedig fajfenntartó, kulturális és nem utolsó sorban politikai szempontból is értékeljük.

Paris nemzeti érzésű volt és jelenlegi magyar diákjainak örök büszkesége marad, hogy erre a tényre jelen kötetével minden magyar figyelmét felhívta s az elkövetkezendő nagy munkához elsőnek ajánlhatja lel tőle telhető szolgálatait.

Dr. Baráth Tibor.